

Ανάγνωση και Παραγωγή Λόγου

Η «σχολική» περίληψη

Στη σχολική περίληψη ζητείται από τους μαθητές η συνοπτική απόδοση του περιεχομένου τμήματος ενός κειμένου (δοκιμίου, άρθρου, ομιλίας, συνέντευξης κτλ.). Η περίληψη μπορεί να ανήκει στους τύπους της περίληψης ενός συγκεκριμένου τμήματος του κειμένου (π.χ. παράγραφοι 1-3) ή της επιλεκτικής - εστιασμένης περίληψης μέσα από κάποια ερώτηση (π.χ. ποια είναι τα αποτελέσματα του χ φαινομένου σύμφωνα με το κείμενο).

- Ως προς την έκταση: Η σχολική περίληψη καθορίζεται περίπου στο 1/3 του αυθεντικού κειμένου.
- Ως προς το ύφος: Το ύφος της σχολικής περίληψης είναι «πληροφοριακό», επιλέγεται δηλαδή η τριτοπρόσωπη οπτική γωνία (γ' ενικό ή γ' πληθυντικό πρόσωπο), ο ενεστώτας και, συνήθως, η παθητική σύνταξη, ενώ ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην αντικειμενικότητα παρουσίασης του περιεχομένου του αυθεντικού κειμένου, στην απουσία δηλαδή αξιολογικών κρίσεων και σχολίων.
- Ως προς την περίσταση επικοινωνίας: Η σχολική περίληψη (σύμφωνα με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών) δεν τοποθετείται σε επικοινωνιακό πλαίσιο.
- Ως προς τη δομή: Στη σχολική περίληψη γίνεται ευρεία χρήση των μέσων συνοχής και συνεκτικότητας (π.χ. συνδέσμων και διαρθρωτικών λέξεων και φράσεων δηλωτικών των νοηματικών σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των επιμέρους νοημάτων του αυθεντικού κειμένου) και μεταδιατυπώσεις.

ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ

Α. Προσυγγραφικό στάδιο

Αφορά την ανάγνωση του αυθεντικού κειμένου. Διακρίνεται σε τρεις επιμέρους φάσεις: προαναγνωστική, αναγνωστική και μετααναγνωστική.

1. Προαναγνωστική φάση

Παρατηρώ το κείμενο για ένα περίπου λεπτό, εστιάζοντας στην αναζήτηση πληροφοριών για την περίσταση επικοινωνίας (κειμενικό είδος, θέμα, πομπός, δέκτης, σκοπός κτλ. - τίτλος, υπογραφή, έντυπο έκδοσης). Σε ποιες υποθέσεις καταλήγω;

2. Αναγνωστική φάση

- Αρχικά ξεκινώ μία συνεχή ανάγνωση του κειμένου.

- Στο τέλος της ανάγνωσης κάθε παραγράφου σταματώ και αναρωτιέμαι: Βγάζει νόημα αυτό που διαβάζω; Μπορώ να το ξαναπώ με δικά μου λόγια, εστιάζοντας στις βασικές του λεπτομέρειες; Κατανοώ τη νοηματική σχέση όσων διαβάζω με τα προηγούμενα;

- Αν οι απαντήσεις είναι θετικές, συνεχίζω την ανάγνωση.

- Αν όχι, αναρωτιέμαι σε ποιο σημείο έχασα τον ειρμό των σκέψεων του συγγραφέα.

Επιστρέφω στο σημείο αυτό και προσπαθώ να ανακαλύψω την αιτία του προβλήματος και να το επιδιορθώσω.

- Έχω άγνωστες λέξεις / φράσεις; —► Αν ναι τότε διαβάζω ολόκληρο το συγκεκριμένο απόσπασμα και προσπαθώ από τα συμφραζόμενα να κατανοήσω το νόημά τους και να τις αντικαταστήσω με άλλες που να φαίνονται ταιριαστές και μου είναι πιο οικείες. Ελέγχω ξανά το νόημα.

- Έχασα τη συγκέντρωσή μου; —► Διαβάζω ξανά το απόσπασμα με μεγαλύτερη προσοχή.

- Διάβασα το συγκεκριμένο απόσπασμα πολύ βιαστικά; —► Διαβάζω ξανά το απόσπασμα πιο αργά και προσεκτικά.

- Δεν κατανοώ τη νοηματική σχέση όσων μόλις διάβασα με προηγούμενα αποσπάσματα του κειμένου; —► Διαβάζω ξανά το προηγούμενο ή/και το επόμενο απόσπασμα και προσπαθώ να κατανοήσω τη συλλογιστική πορεία του συγγραφέα.

Εντοπίζω τους κειμενικούς δείκτες (π.χ. διαρθρωτικές λέξεις / φράσεις) που χρησιμοποιούνται από τον συγγραφέα ως μέσα εξασφάλισης της συνοχής και συνεκτικότητας του αποσπάσματος αυτού με τα προηγούμενα ή/και τα επόμενα.

- Δεν έχω αρκετές προηγούμενες γνώσεις για να κατανοήσω όσα διαβάζω; —► Προσπαθώ να ανακαλέσω στη μνήμη μου τι σχετικό ξέρω για το θέμα ή να σκεφτώ παραδείγματα από τις προσωπικές μου εμπειρίες.

Χρησιμοποιώ τις γνώσεις μου για την οργάνωση της παραγράφου (π.χ. δομικά μέρη, τρόποι ανάπτυξης, μέσα συνοχής). Κάνω υποθέσεις για το οργανωτικό πρότυπο (διάγραμμα) που πιθανόν είχε σχεδιάσει ο συγγραφέας στο προσυγγραφικό του στάδιο.

* Ελέγχω ξανά την κατανόηση.

B. Συγγραφικό στάδιο 1

Το στάδιο αυτό είναι γλωσσικό. Θα επιχειρηθεί η πρώτη γραφή του περιληπτικού κειμένου.

* Ξεκινώ μία παλίνδρομη ανάγνωση.

* Διαβάζω κάθε παράγραφο του κειμένου χωριστά. Βασισμένος/-η στις σκέψεις που έκανα στο προηγούμενο στάδιο, αποδομώ καθεμιά παράγραφο στα επιμέρους θεματικά της κέντρα, υπογραμμίζω λέξεις - κλειδιά και κυκλώνω διαρθρωτικές λέξεις.

* Για κάθε παράγραφο κρατώ μία σημείωση σε συνεχή λόγο, με την οποία παρουσιάζεται σύντομα το περιεχόμενο των θεματικών κέντρων της, των βασικών πληροφοριών που περιέχονται σε αυτή.

* Στη φάση αυτή γράφω, ταυτιζόμενος/-η με τον συγγραφέα του αυθεντικού κειμένου (δεν προσθέτω εδώ μεταδιατυπώσεις). Προσπαθώ να μην αντιγράψω το αυθεντικό κείμενο και να μην ξεχάσω να συνδέσω σωστά τα θεματικά κέντρα.

* Σε αυτή την εκδοχή της περίληψης δε θέτω ως βασικό κριτήριο το όριο των λέξεων.

Συγγραφικό στάδιο 2

Στο στάδιο αυτό θα γραφεί η τελική εκδοχή του περιληπτικού κειμένου που αποτελεί μία βελτιωμένη εκδοχή της πρώτης γραφής. Το στάδιο αυτό διακρίνεται σε τρεις φάσεις: αξιολόγησης, τελική γραφή και αναστοχασμός.

1. Αξιολόγηση

• Διαβάζω ξανά την πρώτη εκδοχή της περίληψής μου, προσπαθώντας να την αξιολογήσω ως «τρίτο πρόσωπο», αναγνώστης δηλαδή που δεν ταυτίζεται ούτε με τον συγγραφέα του αυθεντικού κειμένου ούτε με τον συντάκτη της περίληψης.

• Αν κατανοώ το περιεχόμενο της περίληψης, χωρίς να χρειάζεται να ανακαλέσω πληροφορίες από το αυθεντικό κείμενο, τότε η περίληψή μου είναι ικανοποιητική ως προς το περιεχόμενο και τη δομή. Ελέγχω ταυτόχρονα την έκφραση της περίληψής μου και κάνω τις αναγκαίες βελτιώσεις. Για την αξιολόγηση του κειμένου μου αξιοποιώ τα κριτήρια αυτοαξιολόγησης που ακολουθούν:

- Περιεχόμενο: Προσδιόρισα με σαφήνεια το νοηματικό κέντρο του κειμένου; Εντόπισα όλα τα θεματικά κέντρα του κειμένου, αποκλείοντας τις δευτερεύουσες λεπτομέρειες; Απέδωσα με ακρίβεια το περιεχόμενο του νοηματικού και των θεματικών κέντρων;

- Μορφή: Απέφυγα την επανάληψη αυτούσιων φράσεων του κειμένου με εύστοχες αναδιατυπώσεις; Χρησιμοποίησα πληροφοριακό ύφος, αποφεύγοντας την άσκηση κριτικής και σχολιασμού; Τήρησα τους γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες, την ορθογραφία και τη στίξη; Είχε ο λόγος μου ακρίβεια, εκφραστικό πλούτο κτλ.

- Δομή: Χρησιμοποίησα σωστά κειμενικούς δείκτες; Απέδωσα σωστά την αλληλουχία νοημάτων του αυθεντικού κειμένου; Τήρησα το όριο των λέξεων;

2. Τελική γραφή

- Καταγράφω το νοηματικό κέντρο του κειμένου, που αποτελείται από τη βασική ιδέα της ανάπτυξης (κεντρική έννοια) και την κατευθυντήρια ιδέα του συγγραφέα (πρόθεση -ζητούμενα).
- Δουλεύοντας πάνω στην πρώτη, γράφω την τελική εκδοχή, διαφοροποιούμενος αυτή τη φορά από τον συγγραφέα του αυθεντικού κειμένου, όπου δεν το έχω κάνει από το προηγούμενο στάδιο.
- Προσθέτω στην αρχή της περίληψης (ως θεματική περίοδο) το νοηματικό κέντρο του κειμένου και πληροφορίες για την ταυτότητά του (συντάκτης - κειμενικό είδος).
- Προσθέτω επίσης τις αναγκαίες μεταδιατυπώσεις, κυρίως εκεί όπου ο συγγραφέας σχολιάζει ή μεταστρέφει τη συλλογιστική του πορεία (βλ. πίνακα γλωσσικών πράξεων που ακολουθεί).
- Κάνω αναδιατάξεις του περιεχομένου, αν τις κρίνω απαραίτητες.

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

- **Αναφορά:** αναφέρει, μνημονεύει, παραθέτει αυτολεξεί (ένα άλλο κείμενο), παρατηρεί, διαπιστώνει, λέει, σημειώνει, τονίζει, επισημαίνει, υπογραμμίζει, πραγματεύεται, αναλύει, αναπτύσσει, εξετάζει, συζητά, ασχολείται (με), αναφέρεται (σε), απαριθμεί, συμπληρώνει, προσθέτει κτλ.
- **Διαίρεση:** διαιρεί, ταξινομεί κτλ.
- **Σύγκριση - αντίθεση:** συγκρίνει, αντιπαραθέτει, αντιπαραβάλλει κτλ.
- **Επιχειρηματολογία:** εξηγεί, αιτιολογεί, αναλύει, αναπτύσσει, αποδίδει (σε), δικαιολογεί, υπερασπίζεται, συνηγορεί, συμφωνεί (με), υπεραμύνεται, απολογείται, ανασκευάζει, απορρίπτει, αντικρούει, αντιτείνει, αποδεικνύει, τεκμηριώνει, επιχειρηματολογεί (υπέρ ή κατά) κτλ.
- **Σχολιασμός:** σχολιάζει, ερμηνεύει, κρίνει, αξιολογεί, εκτιμά, αποτιμά, βεβαιώνει, ισχυρίζεται, αποφαινεται, υποστηρίζει, επιμένει (ότι), προβλέπει, εξεγείρεται, αγανακτεί, εκφράζει την έκπληξή του κτλ.
- **Δεοντολογία:** υποδεικνύει, προτείνει, αντιπροτείνει, συμβουλεύει, συστήνει, εύχεται κτλ.
- **Περιγραφή & Αφήγηση:** περιγράφει, αφηγείται, διηγείται κτλ.
- **Απορία:** ρωτά, αναρωτιέται, απορεί, διερωτάται κτλ.

- Τελευταία ανάγνωση της περίληψης μου - τελική έγκριση.

